

**Mitropolitul Nichifor de Carpat și
sculptorul tulcean Vasile M. Chiriachide în cărți
și documente ale Colecției de carte veche a
Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea**

drd. Lăcrămioara Manea

Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea;
e-mail: lacramanea@yahoo.com

The metropolitan Nicephor of Karpatos and the sculptor Vasile M. Chiriachide from Tulcea in books and documents of the old book collection from Tulcea Eco-Museological Research Institute

Abstract

The Old Book Collection from Tulcea Eco-Museological Research Institute enriched its patrimony, during 1978, 1994 and also in 2003, with acquisitions and donations coming from the sculptor Vasile M. Chiriachide's nephews (from his brothers' side) (1886-1926). In this way, numerous manuscripts, Romanian and foreign old books, documents and photos, which were kept from one generation to another, belonged to the family of the Greek merchant Meletios Stamatouadis, married to Perestera Mirali (Moiralis) in 1881 in Tulcea. The two are the parents of the sculptor Vasile M. Chiriachide, the forth of the twelve children of the couple who were born in the house from the former number 2, Orientului Street (today, the street is called Mărășești), in the centre of the old town.

The Metropolitan Nicephor of Karpatos (1877-1878) was the last servant of the Orthodox diocese considered to be archiepiscopate, its beginnings being placed immediately after 1829 and whose headquarters were at Tulcea. Apparently, between Nicephor of Karpatos and the things mentioned above there is no real connection. But the Metropolitan lived in the Stamatouadis' house in the Orientului Street, where he also succumbed in the night of the 29th to 30th of July 1893. We do not know if there is any blood relationship between the sculptor's family and that of the Metropolitan. It is definitely sure that, in that books that got into our collection in 1978, there are five Greek books from the XVIIIth century and XIXth century which definitely belonged to the Metropolitan. They bear the

possessor's marks, in French and Neo-Greek, signed "Archimandrite Nichifor", "Nichephoros tou Karpatos" or "Nicephor of Karpatos".

Rezumat

Colecția de carte veche a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea (ICEM) și-a îmbogățit patrimoniul, în anii 1978, 1994 și 2003, cu achiziții și donații venite din partea unor nepoți de frați ai sculptorului tulcean Vasile M. Chiriachide (1886-1926). Astfel, numeroase manuscrise, cărți vechi românești și străine, documente, fotografii, care s-au păstrat din generație în generație, au aparținut familiei comerciantului grec Meletios Stamatuadis, căsătorit, în 1881, la Tulcea, cu Perestera Mirali (Moiralis). Cei doi sunt părinții sculptorului Vasile M. Chiriachide, cel de-al patrulea născut (din cei doisprezece copii) în casa de pe fosta stradă Orientului nr. 2 (azi, Str. Mărășești), din centrul orașului vechi.

Mitropolitul Nichifor de Carpat (1877-1878) a fost ultimul slujitor al eparhiei ortodoxe cu rang de arhiepiscopie al cărei sediu era la Tulcea, începuturile ei plasându-se imediat după 1829. Aparent, între Nichifor de Carpat și cele relatate mai sus nu există legătură. Însă mitropolitul a locuit în casa familiei Stamatuadis de pe strada Orientului, unde a și decedat în noaptea de 29 spre 30 iulie 1893. Nu cunoaștem dacă a existat vreo legătură de rudenie între familia sculptorului și mitropolit. Cert este că, printre cărțile ajunse în colecțiile noastre la 1978, sunt cinci tipărituri grecești din secolele XVIII-XIX, care i-au aparținut, cu siguranță, mitropolitului. Acestea poartă însemnări ale posesorului, în franceză sau neogreacă, semnate „Arhimandrit Nichifor”, „Nicephoros tou Karpatos” ori „Nichifor de Carpat”.

Keywords: Nicephor of Karpatos, the family Stamatuadis-Chiriachide, Vasile M. Chiriachide, personalities from Tulcea, The Old Book Collection, documents

Cuvinte cheie: Nichifor de Carpat, familia Stamatuadis-Chiriachide, Vasile M. Chiriachide, personalități tulcene, Colecția de carte veche, documente

Introducere. Mitropolitul Nichifor de Carpat și sculptorul Vasile M. Chiriachide

Una din sursele îmbogățirii patrimoniului documentar al colecțiilor muzeale de istorie modernă și contemporană o reprezintă bibliotecile și arhivele de familie, păstrate din generație în generație și oferite spre achiziție sau donate muzeelor. Uneori acestea pot deveni izvoare importante, suplinind lipsa altora, în reconstituirea vieții și activității anumitor personalități, față de care cu toții avem o datorie și un respect neprețuit.

Astfel, în lumina a numeroase cărți vechi românești și străine, manuscrise, documente, fotografii, corespondență și foi volante din Colecția de carte veche a I.C.E.M. Tulcea, majoritatea inedite, prezentăm în materialul de față două mari personalități tulgene, pe mitropolitul Nichifor de Carpat și pe sculptorul Vasile M. Chiriachide, care s-au exprimat în domenii diferite, dar au locuit în aceeași casă și s-au regăsit, după generații, în aceleași fonduri și colecții muzeale.

Mitropolitul Nichifor de Carpat a fost ultimul slujitor al eparhiei ortodoxe cu rang de arhiepiscopie al cărei sediu era la Tulcea, începuturile ei plasându-se imediat după 1829. Cu puțin înaintea izbucnirii războiului din 1877-1878, arhiepiscopul Dionisie, bolnav, părăsește „Episcopia Tulcii”, în locul său fiind trimis – în calitate de episcop al arhierului canonic¹ – fostul episcop de Creta, mitropolitul Nichifor de Carpat. Numele „de Carpat”, după cum explică preot prof. dr. N. Șerbănescu, provine de la insula Carpat unde își avea sediul Arhiepiscopia Carpat (Karpatos), zisă și „Arhiepiscopia Insulelor Ciclade” din Marea Egee, în fruntea căreia slujise Nichifor înainte de venirea sa în Dobrogea².

Trebuie subliniat rolul determinant jucat de către acesta în martie 1877, când guvernatorul Said-pașa comunica notabililor decretul imperial de distrugere prin bombardament a orașului Tulcea. Corpul consular, întrunit imediat sub președinția mitropolitului Nichifor, a intervenit la Patriarhia ecumenică de la Constantinopol, obținându-se de la sultanul Abdul Hamid al II-lea (1876-1909) anularea iradelei, salvarea orașului și destituirea guvernatorului turc³. Al doilea moment major din istoria bisericii ortodoxe tulgene, marcat de personalitatea ierarhului, l-a constituit redeschiderea Catedralei „Sfântul Nicolae”⁴ la 8 noiembrie 1877, închisă între anii 1872-1877 de guvernatorul Fahri-Bey, favorabil bulgarilor în cadrul luptei pentru supremație asupra bisericilor românești din Dobrogea între Exarhatul bulgar și episcopia greci⁵.

Așadar, Nichifor de Carpat a condus eparhia în 1877-1878, într-o perioadă plină de încercări pentru tulgenci, și a rămas în istoria Bisericii noastre

¹ Arhiepiscopul Tomisului Lucian, *Câteva știri despre ultimul Întâistătător al Mitropoliei de la Tulcea - Dobrogea, Nichifor de Carpat*, în „Glasul Bisericii”, LIV, nr. 5-8, 1998, p. 56.

² *Apud* Arhiepiscopul Tomisului Lucian, *op. cit.*, p. 58 (în care este redat integral articolul cu același titlu scris de pr. prof. dr. Neculae Șerbănescu).

³ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 274.

⁴ Românii au construit între anii 1862-1865 cea de-a treia biserică de zid din oraș, după greci și bulgari, actuala Catedrală „Sfântul Nicolae” Tulcea.

⁵ T. Voicu, B. Cotovu, P. Constantinescu, *Monografia orașului Tulcea. Trecutul, prezentul și viitorul său*, Institutul de arte grafice al ziarului „Dobrogea Jună”, Constanța, 1928, p. 70.

ca un bun patriot. A slujit în cea mai mare parte la Biserica „Buna-Vestire”, biserică mitropolitană zidită în 1854 de comunitatea grecească a oraşului⁶.

După 1878 bisericile şi mănăstirile din Dobrogea au trecut sub jurisdicţia Episcopiei Dunării de Jos, înfiinţată în 1864 de Alexandru Ioan Cuza, cu sediul la Galaţi. Mitropolitul a rămas la Tulcea, unde a trăit în mari lipsuri, cu o pensie viageră greu obţinută, tăiată şi redată la insistenţele episcopului Dunării de Jos, Iosif Gheorghian⁷. S-a stins din viaţă la vârsta de 85 de ani, în noaptea de 29 spre 30 iulie 1893⁸, în casa de pe strada Orientului nr. 2.

Strada Orientului din centrul oraşului vechi (din care astăzi se păstrează doar o parte, sub denumirea de Strada Mărăşeşti, în spatele Templului evreiesc) se intersecta cu strada Sfântul Nicolae (azi, strada Progresului), de asemenea trunchiată în urma sistematizării oraşului. Vorbind de casa cu nr. 2, cu siguranţă locuinţa se afla foarte aproape de Biserica „Sfântul Nicolae” şi de Biserica „Buna-Vestire” din Strada Buna-Vestire (azi, Strada Trandafirilor).

Faptul că Nichifor de Carpat a decedat în această casă ne este confirmat de Actul de deces nr. 256/30 iulie 1893, identificat de Lelia Postolache în Fondul Registre de stare civilă ale Primăriei Tulcea, deţinut de Serviciul Judeţean Tulcea al Arhivelor Naţionale (S.J.T.A.N.)⁹. Pentru că nu se cunoştea exact provenienţa numelui mitropolitului, în document este consemnat greşit „Nichifor *Mitropolit de Carpaţi* de 85 ani [...], de religie ortodoxă, de naţiune greacă, de protecţiune română, domiciliat în Tulcea. Fiu al defuncţilor Franguli şi Andriana Eleftherachi. Mort ieri ..., în Tulcea, în casa din strada Orient cu Nr. 2 Colore de Roş”¹⁰. Sunt amintiţi apoi martorii şi medicul care a constatat decesul. Aşadar, Nichifor s-a născut în anul 1808, în Creta, părinţi fiindu-i Franguli Eleftherachi şi Andriana. În rest, alte documente legate de viaţa şi activitatea mitropolitului nu ne sunt cunoscute.

⁶ Brutus Cotovu, *Dobrogea în preajma războiului pentru neatârmare. Întâmplări din cei 50 ani de la anexarea ei (1878-1928)*, în „Analele Dobrogei”, IX, vol. 2, 1928, p. 335.

⁷ Protoiereu Gheorghe V. Niculescu, *Dare de seamă alcătuită cu ocazia jubileului de 40 de ani de domnie a Majestăţii Sale Regelui Carol I al României*, Atelierele grafice Socec & Comp., Bucureşti, 1906, p. 20.

⁸ Mitropolitul Nichifor a fost înhumat în curtea Bisericii „Acoperământul Maicii Domnului” din strada Eroilor, Tulcea (B. Cotovu, *loc. cit.*).

⁹ Acest document, precum şi altele la care vom face referire în acest material, au fost publicate în anul 2006: Doina Lelia Postolache, *Noi ştiri despre Mitropolitul Nichifor de Carpat: Actul de moarte nr. 256/30 iulie 1893*, în „Acum”, Tulcea, 11 noiembrie 2006, p. 2-3.

¹⁰ Act de moarte nr. 256/30 iulie 1893, S.J.T.A.N., Registrul Stării Civile pentru morţi nr. 158/1893, f. 29v.

Cel puțin în ultimii ani ai vieții, Nichifor de Carpat a locuit în casa de pe strada Orientului împreună cu familia Meletios și Perestera Stamatuadis, casă în care s-au născut doisprezece copii ai acestei familii între anii 1881-1898, după cum rezultă din documente de stare civilă deținute de S.J.T.A.N. și publicate de Lelia Postolache. Este vorba de familia comerciantului grec Meletios Stamatuadis, născut în anul 1855 la Constantinopol, fiul profesorului Chiriac Stamatuadis și al Vasilichii. După decesul soției, Chiriac, împreună cu fiul său Meletios, se stabilesc în orașul Tulcea, înainte de anul 1881. Mai mult, pe la 1881 Chiriac Stamatuadis este atestat ca profesor la Școala greacă din oraș, școală care funcționa în localul din apropierea Bisericii grecești „Buna-Vestire”¹¹. Actul de căsătorie nr. 4/1881¹² confirmă că Meletios, în vârstă de 26 de ani, se căsătorește cu Perestera Mirali (Moiralis), de 17 ani, născută la Tulcea din părinții Konstantinos și Marula Mirali, domiciliul tinerilor căsătoriți fiind în orașul Tulcea.

Cercetările viitoare, poate actul casei din strada Orientului nr. 2, vor stabili cui a aparținut de fapt imobilul și cine pe cine a găzduit. Datele pe care le avem până în prezent ne determină să credem că mitropolitul Nichifor de Carpat a fost primit să locuiască în casa familiei Stamatuadis după 1881, pe când situația sa materială era dificilă. Situația materială a familiei Stamatuadis era una bună, așa cum și familia Peresterei era una de vază în oraș. Konstantinos Mirali se pare că era un negustor bogat, capul unei familii reprezentative pentru comunitatea elenă din Tulcea¹³. Este posibil ca imobilul să fi fost cumpărat de Chiriac Stamatuadis odată cu stabilirea împreună cu fiul la Tulcea, o locuință în apropierea școlii și a bisericii grecești. Nu putem preciza dacă a existat vreo legătură de rudenie între Nichifor de Carpat și familia Stamatuadis dincolo de originile grecești, însă, după menționarea numelui părinților mitropolitului în actul de deces, înclinăm să credem că nu au existat legături de sânge între cele două părți.

Oricum, scopul materialului de față nu este acela de a lămuri pe deplin controversalele amintite, ci acela de a prezenta o serie de achiziții și donații din cadrul Colecției de carte veche a ICEM Tulcea, cărți și documente care au aparținut urmașilor familiei Stamatuadis și care aduc noi informații, atât despre Nichifor de Carpat, cât mai ales despre sculptorul Vasile M. Chiriachide.

Vasile M. Chiriachide este cel de-al patrulea copil născut în casa familiei lui Meletios și a Peresterei Stamatuadis. Pentru a înțelege mai bine

¹¹ Victor Henrich Baumann, *Prezența elenilor la Tulcea*, [f.e.], București, 2005, p. 40.

¹² S.J.T.A.N., Registrul Stării Civile pentru căsătorii nr. 28/1881, f. 5, *apud* Doina Lelia Postolache, *loc. cit.*

¹³ V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 40-41.

proveniența colecțiilor speciale venite din partea unor nepoți de frați ai sculptorului tulcean, am reușit să reconstituim, în linii mari, arborele genealogic al familiei Stamatoadis-Chiriachide (Fig. I). Reconstituirea se bazează pe actele de naștere ale celor doisprezece copii ai familiei, păstrate în Arhivele Naționale Tulcea¹⁴, precum și pe actele de achiziții și donații (unele recent depistate) din arhiva ICEM Tulcea. Pentru unii membri ai familiei, în actele de naștere apar înregistrați și anii de deces. De ce familia Stamatoadis-Chiriachide? Răspunsul îl aflăm tot din documente, căci, în actele de naștere ale copiilor, tatăl este înregistrat cu numele Meletios (Meletie) Chyriachide Stamatoadis, evident de la numele lui Chiriac Stamatoadis. Ulterior, copiii se vor numi Chiriachide, renunțând la numele Stamatoadis.

De asemenea, constatăm că au fost numai patru fete, primele, Marula și Vasiliki-Eleni, fiind botezate după cele două bunici. La fel au fost botezați și primii doi fii, Constantin și Chiriac. Se cuvine să precizăm și faptul că primul băiat născut după moartea mitropolitului a fost botezat „Nichifor”, ceea ce ar putea explica atașamentul și respectul lui Meletios și al Peresterei față de marele ierarh tulcean Nichifor de Carpat.

Dintre reprezentanții acestei familii de întreprinzători greci, Nichifor și Otto Chiriachide au ocupat o poziție importantă în societatea tulceană interbelică. Nichifor a fost proprietarul cafenelei „La Cafeneaua braziliană”, iar Otto, proprietarul unui magazin de coloniale, ambele imobile fiind situate la intersecția străzii Sfântul Nicolae cu strada Regina Elisabeta (azi, Strada Gavrilo Corneliu)¹⁵.

Un mare artist tulcean rămâne sculptorul Vasile M. Chiriachide (n. 25 mai 1886 – d. 19 aprilie 1926), care urmează cursurile Institutului de Belle Arte din Florența, între anii 1910-1913, sub îndrumarea profesorului Raffaello Romanelli (1856-1928). În perioada 1919-1921 activează ca profesor de desen la Cernăuți. Vasile M. Chiriachide lucrează în atelierul propriu din Tulcea în două etape: între 1914-1916 și 1922-1926. Moare bolnav de fuzie, la numai 40 de ani. Este autorul bustului lui Spiru Haret din Tulcea, amplasat în Parcul Mircea de pe malul Dunării, dezvelit la 11 octombrie 1923 și mutat, în 1940, la intersecția străzii Gloriei cu strada 14 Noiembrie. Alte opere cunoscute sunt bustul lui Alfons Saligny (tatăl

¹⁴ S.J.T.A.N., Registre de Stare Civilă pentru născuți: nr. 26/1881, f. 29v (Constantin); nr. 47/1883, f. 96 (Chiriac); nr. 67/1885, f. 47v (Theodor); nr. 79/1886, f. 18 (Vasile); nr. 90/1887, f. 21v (Athinodor); nr. 100/1888, f. 3 (Marula); nr. 120/1890, f. 59 (Ionnu); nr. 141/1892, f. 30 (Vasiliki-Eleni); nr. 153/1893, f. 16v (Athinodora); nr. 163/1894, f. 81 (Nichifor); nr. 179/1896, f. 8v (Efthia); nr. 193/1898, f. 51v (Otto), *apud* Doina Lelia Postolache, *loc. cit.*

¹⁵ V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 105.

inginerului Anghel Saligny) amplasat în curtea vechii Politehnici din București, precum și bustul lui Ștefan cel Mare de la Muzeul Militar Central¹⁶. Alte lucrări, ca și numeroase proiecte de monumente (între care unul dedicat Dobrogei) au rămas în atelierul din Tulcea.

Multe dintre aceste aspecte legate de viața și activitatea lui Vasile Chiriachide se vor regăsi în colecțiile care urmează.

În afară de numeroase documente, corespondență, cărți poștale, fotografii și foi volante cu schițe și crochiuri executate de Vasile M. Chiriachide, I.C.E.M. Tulcea păstrează (în Colecția Ioan Olimpia) trei cărți cu semnătura artistului. Pe foile *Dicționarului francez-italian* al lui Alberti, tipărit la Veneția în 1798, se află ștampila *ex-libris* „Vasile M. Chiriachide. Tulcea”, precum și o însemnare așternută la 1904.

Colecția Ioan Olimpia (1978)

În anul 1978, Olimpia Ioan (după numele de căsătorie), nepoată de soră a sculptorului, este prima din familia Chiriachide care oferă spre achiziție muzeului tulcean un fond valoros de carte predominant grecească – nu mai puțin de 174 de manuscrise, cărți rare (sec. XVI-XVIII), cărți moderne (sec. XIX), dicționare și periodice vechi. Printre acestea se află cinci tipărituri grecești din secolele XVIII-XIX, care i-au aparținut, cu siguranță, mitropolitului Nichifor de Carpat, ele purtând însemnări de posesor, în franceză sau în neogreacă, semnate „Arhimandrit Nichifor”, „Nicephoros tou Karpatos” ori „Nichifor de Carpat”. De aceea s-a afirmat că Olimpia Ioan este nepoata ierarhului; în fapt, este fiica Marulei Chiriachide (1888-1970) și a lui Teofanis Kentridis (?-1946) (Fig. 1). Preotul Teodor Kentridis, fratele Olimpiei, a slujit la Biserica grecească „Buna-Vestire”. Cea mai veche tipăritură din Colecția Ioan Olimpia este *Tragedia a opta* a lui Sofocle, imprimată la Frankfurt, la Editura Bernardus, în 1555, purtând semnătura lui Teodor Kentridis.

Toate aceste cărți au făcut parte din biblioteca familiei Chiriachide, constituită inițial în casa din Strada Orientului. Fără îndoială, multe dintre ele au fost achiziționate și folosite de către Nichifor de Carpat în Grecia, cărți pe care le aduce cu sine în Dobrogea. Susținem aceasta având următoarele argumente: două însemnări ale arhimandritului Nichifor de Carpat datate 1860 și 1874, precum și vechimea cărților, majoritatea fiind imprimate până la 1877, anul chemării sale la Tulcea. De altfel, numai opt exemplare ale colecției sunt datate după 1893 și imprimate la București, Paris sau Leipzig, nu în Grecia. După moartea mitropolitului, prețioasele volume au rămas în grija apropiatei familii. Alte cărți au fost probabil aduse

¹⁶ *Artiști plastici dobrogeni*, Muzeul de Artă Constanța, Constanța, 1977, p. 57.

de la Constantinopol de către Chiriach și Meletios Stamatuadis, Chiriach exercitând chiar funcția de profesor. De altfel, în colecție există și multe manuale școlare în limba neogreacă.

În funcție de preocupări, unii dintre urmași au mai procurat cărți de cult ortodox din sânul comunității elene, ale cărei baze s-au așezat la Tulcea din anul 1863.

Am făcut aceste precizări, deoarece ele explică cum multe dintre exemplare poartă semnăturile sau însemnările unor membri ai familiei, precum: Chiriach Stamatuadis (bunicul artistului), Vasile M. Chiriachide, Marula Chiriachide, Chiriach M. Chiriachide, Teodor și Olimpia Kentridis.

Prezentăm mai jos întreaga colecție, inedită, cu mențiuni speciale asupra volumelor cu însemnări care ne interesează în mod deosebit.

Manuscrise:

1. [Fragment manuscris muzical]. - [încep.sec. XX], limba neoosmană (inv. 877).
2. Plutarch, [*Vieți paralele*], fragm. manuscris grecesc. - [sec. XX] (inv. 883).
3. *Theologia*, [încep. sec. XX], limba neogreacă (inv. 882).

Carte românească veche/Tipărituri dedicatorii:

4. Vulgaris, Evghenie, *I Logikē*, [tradusă în limba greacă de Eighenio Vulgaris diacon], Leipsia [Leipzig], En tē Typographia tou Breitkoph, **1766** (inv. 237).
5. Marlianus, Ambrosius, *Theatron Politikon*, Ediția a 2-a, traducere din limba latină de Nicolae Mavrocordat, Lipsia [Leipzig], Para Bernardō Khrisophorō Breitkoph, **1776** (inv. 21).
6. Lalande, Jérôme, *Epitomē Astronomias*, vol. I, traducere de Daniil Philippidis, Viena, En tē Typographia Geōrgiou Bendotē, **1803** (inv. 60).
7. Lalande, Jérôme, *Epitomē Astronomias*, vol. II, traducere de Daniil Philippidis, Viena, En tē Typographia Geōrgiou Bendotē, **1803** (inv. 61).

Carte străină rară

8. Sofocle, *Tragodiai epta*, Francoforti, Oi Ekdoteis Bernardus, **1555** (inv. 105), exemplar cu semnătura: **Kentridis Theodor**.
9. Ricaut, Chevalier M., *Histoire de l'Estat Present de L'Eglise Greque, et de L'Eglise Armenienne*, traduite de l'anglois par M. de Rosemond, à Middelbourg, Chez Gilles Horthemels, **1692** (inv. 117).
10. *Biblion Ekloghai* [Carte de rugăciuni], Venetia, Para Nicolae Glichis apo Ioannina, **1730** (inv. 235).
11. *Aghiazmatarion*, Venetia, Para Antonio Botoli, **1759** (inv. 236).

12. Coridaleu, Teophil, *Ectesis peri Epistolion tipon* [Cuvântări], Halle, En tē Typographia Baer, **1768** (inv. 238), exemplar cu semnătura Arhimandritului Nichifor, în limba franceză, pe foaia liberă final, dataată 20 ianuarie 1860: **Niciphoros Archimandritis, Instituteur des choses saints** (Fig. 2).
13. *Gnomika Monastiba tou Khrisolora*, Venetia, Para Panos Teodosiu toi ex Ioannina, **1796** (inv. 243).
14. Baxter, Richard, *The Saints' Everlasting Rest*, London, The Religious Tract Society, **1799** (inv. 217).

Carte românească modernă:

15. *Eklogē Ellēnikōn Mathēmatōn* [Carte de învățături grecești], [editori Mihail și Simeon Christide], București, Ek tou Typographēiou Eliadou kai Khrisidou, **1838** (inv. 1849); exemplar cu însemnare de posesor, nedată, în limba franceză, pe foaia de gardă. Aceste cugetări le scrie ierarhul înainte de venirea sa în Tulcea. În traducere aproximativă: „Această carte este a mea, Nichifor Arhimandrit, învățătorul celor sfinte. Împărăția Domnului nu stă în vorbe, ci în fapte. Acolo unde se sfârșește virtutea începe viciul. Este timpul pentru toate, pentru ceea ce vedem în fiecare zi, este ușor de înțeles câte exemple rele există? Deși sunteți instruit, fiți modest. Orice i-ați spune nu vă va asculta. Demostene era mai mult elocvent decât curajos”. (Fig. 3).
16. Panu, G., *Chestia evreilor*, București, Tipografia „Lupta” Al. Lefteriu, **1893** (inv. 1761).
17. *Regulament asupra exercițiilor cavaleriei*, București, Institutul de Arte Grafice, Carol Göbl, **1898** (inv. 1873).
18. Sallustius, Crispus Gaius, *De bello Iugurthino*, Edițiune școlară, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, **1896** (inv. 1825); exemplar cu semnătură: **Chiriachide, 1950**.
19. Sturdza, Alexandru, *Egheiridion toi orthodoxou khristianou*, Ediția a 2-a; editată de Chiril, Patriarhul Ierusalimului, Ierusalim, Ek tēs Typographias tou Panagiou Taphou, **1857** (inv. 1801).
20. Sturdza, Alexandru, *Egkheiridion toi Orthodoxou Khristianou*, Ediția a 2-a, En Konstantinoupolei, Ek tēs Patriarkhikēs tou Genous Typographias, **1858** (inv. 1774).

Carte străină modernă:

21. Alexandridu, Dimitrie, *Gramatiki graikiko-tourkikē*, Viena, Ek tēs typographias Iōan. Barth Tzбекиου, Prōen Bendōtou, **1812** (inv. 1742).

22. Anargyru, Andrei, *Ta Spetsiōtika, ētoi Eyllōgē Istorikōn Eggraphōn kai Ypomnēmātōn*, Atena, Typographeion D.A. Mayrommatē, **1861** (inv. 1720).
23. Antonie, Arhimandrit, *Dogmatikē Theologia tēs Orthodoxou Katholikēs kai Anatolikēs Eklēsias*, Atena, Typois Kh. Nikolaidou Philadelphēōs, **1858** (inv. 1740).
24. *Apantēsis kata tou Zētēmatos tou K. Eyyenion Bore*, Constantinopole, Typois Antoniou Koromēla kai Platonos Paspallē, **1851** (inv. 1820); exemplar cu semnătură pe foaia de titlu: **Chiriace Stamatuades, 1861**. La 1861 Chiriace Stamatuadis nu se afla încă în Tulcea, această consemnare fiind dovada faptului că acesta a adus cu sine cărți de la Constantinopol.
25. Argyriadēs, Demetrios, *[To exohōtato Akhmet Raḡem Paṣa]* cf. f. 1, **[1875]** (inv. 1857).
26. *Arhieratikon Periekhon tas theias kai Ieras Leitourgias Ioan tou Khrysostomou, Basileiou tou Megalou kai Grēgoriou tou Dialogou*, Constantinopole, En tō Kata ta Patriarkheia Ellēnikō Typographeio, **1820** (inv. 1753); exemplar cu semnătura: **Theodor Kentridis**.
27. *Arithmētikē*. - **[1837]** (inv. 1814).
28. *Armonia ētoi ellēnika kai tourkika asmata*, Constantinopole, Tipo-Litografia E. Kagiol, **1848** (inv. 1789).
29. Asopiu, K., *Peri Ellinikēs Syntaxeōs*, tom I, Constantinopole, **1848** (inv. 1790).
30. Asopiu, K., *Peri Ellenikēs Syntaxeōs*, Atena, Typois kai Analōmasi S. K. Blastou, **1857** (inv. 1723).
31. Asopiu, K., *Peri Ellēnikēs Syntaxeōs*, Atena, Typois kai Analōmasi S. K. Blastou, **1858** (inv. 1721).
32. Bachelet, M. Th., *La Guerre de Cent Ans*, Rouen, Mégard et C-ie, Imprim.-Libraires, **1859** (inv. 1225).
33. Balbi, Adrian, *Geographia Ektetheisa Men Gallisti*, tom I, Viena, **1838** (inv. 1729).
34. Balbi, Adrian, *Geographia Ektetheisa Men Gallisti*, tom II, Viena, **1838** (inv. 1728).
35. Balbi, Adrian, *Geographia Ektetheisa Men Gallisti*, tom III, Viena, **1839** (inv. 1727).
36. Balbi, Adrian, *Geographia Ektetheisa Men Gallisti*, tom IV, Viena, **1839** (inv. 1731).
37. Balbi, Adrian, *Geographia Ektetheisa Men Gallisti*, tom V, Viena, **1840** (inv. 1730).
38. Bamba, N., *Egkheiridion tēs tou ieroi ambonos retorikēs*, Atena, Typois Kh. Nikolaidou Philadelphēōs, **1851** (inv. 1846).

39. Bapha, Kh., *Seiras stoiheiōdōn mathimatikōn*, tom II, Geōmetrias stoi kheiodē Mathēmata; Ediția I, Atena, Typois P. M. kai G. Khartophylakos, **1851** (inv. 1791).
40. Berthelin de Troyes, J. B., *Leçons élémentaires de comptabilité et de tenue des livres, accompagnés de 13 tableaux lithographiés ou résumé du cours gratuit [...]*, Paris, Chez Firmin Didot Frères, Libraires Éditeurs, **1838** (inv. 1739); exemplar cu însemnarea lui Vasile M. Chiriachide, pe foaia de gardă: „Tulcea 17 septembrie 1908. Când vro dată [sic!] din întâmplare această foe vei răscoli cu al meu nume o vei găsi, Vasile M. Chiriachide Sculptor. Tulcea, Str. Orientului, Nr. 2” (Fig. 4). Cartea, aflată cu siguranță în biblioteca familiei, o folosește tânărul Vasile Chiriachide în formarea sa ca artist, consemnând chiar domiciliul la care se găsea în 1908.
41. *Biktōri Ougō tōi Aristōi tōn gallōn dramatopoion*, **1861** (inv. 1755).
42. Braila Armene, P., *Theōrētikēs kai praktikēs philosophias stoikheia*, Kerkira, Typographeion Ermēs Antōniou Terzakē, **1862** (inv. 1804).
43. Bripholtu, Eygeniu, *Ta apokripha tēs Romaikēs Ayaēs*, Atena, Typois ton „Moikanon ton Parisiōn”, **1862** (inv. 1835).
44. [Carte de rugăciuni], [ante 1862] (inv. 1773).
45. Cicero, Marcus Tullius, *Laelius de amicitia dialogus*: Texte latin publié avec une notice, un argument analytique et des notes en français/par E. Charles, N. E., Paris, Imprimerie Générale Lahure, **1892** (inv. 1765).
46. *Cosmosophia ē to Katholikon Alleleggyon*, Bruxelles, **1856** (inv. 1803).
47. Coxe, Arthur Cleveland, *Christian Ballads and Poems*, Oxford, John Henry Parker, **1849** (inv. 1747).
48. *Dēmōsthenous Philippikoi*, tom I, Constantinopole, Ek tou Typographeiou A. Koromēla kai P. Paspallē, **1848** (inv. 1841).
49. *Didaskalia tēs praktikēs*, Atena, [sec. XIX] colligat cu: *Istoria ton Sphagon tēs Syrias*, Atena, Typographeion „Photos”, **1864** (inv. 1822).
50. Didymu, Manuel L., *Dokimion peri tēs tou Anthrōpou Physiologias*, Constantinopol, Ek tēs Typographias Ē Athēna, **1844** (inv. 1738).
51. Dukas, Gheorghe, *Grammatikē tēs gallikēs glossēs Syntakhtheisa*, Atena, Ek tōu Typographeiou N. Aggedidou, **1855** (inv. 1758).
52. Edgeworth, Maria, *Harry and Lucy Concluded: being The last part of early lessons*, vol. I, London, Printed for R. Hunter Baldwin, Cradock and Joy, **1825** (inv. 1870).
53. Edgeworth, Maria, *Harry and Lucy Concluded: being The last part of early lessons*, vol. II, London, Printed for R. Hunter Baldwin, Cradock and Joy, **1825** (inv. 1869), exemplar cu semnătură: **Kentridis**.

54. Edgeworth, Maria, *Harry and Lucy Concluded: being The last part of early lessons*, vol. III, London, Printed for R. Hunter Baldwin, Cradock and Joy, **1825** (inv. 1868).
55. Edgeworth, Maria, *Harry and Lucy Concluded: being The last part of early lessons*, vol. IV, London, Printed for R. Hunter Baldwin, Cradock and Joy, **1825** (inv. 1867).
56. Edwards, R. J., *First Greek Reader, from the german of Jacobs: with english notes*, Second Edition, London: John William Parker, West Strand, **1848** (inv. 1828).
57. *Egheiridion tēs Genikēs Istorias* [Manual de istorie generală], Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1849** (inv. 1819); exemplar cu semnătură pe forțat 2: **Nicephoros tou Karpatos**.
58. *Eirmologhion*, Constantinopole, **1856** (inv. 1726); exemplar cu semnătură: **Theodor Kentridis**.
59. *Ellēnikē Hristomatheia ē Syllogē Temakhion*, tom II colligat cu: tom III, Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1851-1852** (inv. 1832).
60. *Ellēnikē Khristomatheia ek ton Dokimōterōn Ellēnon Pezographton kai Poiēton*, tom II, Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1851** (inv. 1839).
61. *Ellēnikē Khristomatheia ek ton Dokimōterōn Ellēnon Pezographton kai Poiēton*, tom I, Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1871** (inv. 1844).
62. *Epistolarion*, Atena, **1845** (inv. 1802); exemplar cu semnături: **Theodor Kentridis** și **Olimpia Kentridis**.
63. *Epistolimaia epikrisis*, Ekdotheisa ypò Ēlia Tantalidou, Constantinopole, Typois I. Lazaridou, **1847** (inv. 1806).
64. *Epitomē Ekklesiastikēs Istorias*, Smirna, Ek tēs Typographias P. Markopoulou, **1861** (inv. 1798).
65. Foucroiz, A. F., *Himikē filosofia*, Viena, Typois Ph. A. Skhaimbl, **1802** (inv. 1332).
66. Gaultier, L'Abbé, *Lectures graduées pour les enfants du premier age*, tom I, Paris, Éditeur - Propriétaire des ouvrages de L'Abbé Gaultier, **1875** (inv. 1874).
67. *Ghenikoi Kanonismoι peri Dieythetēsōs ekklesiastikōn kai Ethnikōn Pragmatōn*, Constantinopole, **1862** (inv. 1763).
68. *Gotvarska kniga ili nastavlenija zavsjakakry gostby*, Țarigrad, **1870** (inv. 1741).
69. *Grammatikē tēs ellēnikēs glōssēs/syntakhtheisa ypò G. Genadiou*, Atena, Typois tēs „Proodou”, **1874** (inv. 1796); exemplar cu semnătură: **Theodor Kentridis**.
70. Homer, *Ilias*, pars I-XII, Editio quarta correctior/ edidit Guilielmus Dindorf, Lipsiae: Sumptibus et typis B.G. Teubneri, **1861** (inv. 1769).

71. Homer, *Odyssea*, pars I-XII, Editio quarta correctior/edidit Guilielmus Dindorf, Lipsiae: Sumptibus et typis B. G. Teubneri, **1861** (inv. 1768).
72. Hortaki, N., *Geographia, mathimatiki kai phisiki* /Ekdotheisa dapanē Andreou Koromēla, Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1851** (inv. 1840).
73. *Iera Anthologia peri tōn septōn kai theiōn epta mystirion tēs Orthodoxou Ekklēsiās*, Atena, Typois Geōrgiou Karyophyllē, **1864** (inv. 1811).
74. *Iera kathehisis etoi Exegēsis tēs theias kai Ieras Leitourgias*, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeiou, **1861** (inv. 1843).
75. *Iera istoria kai Epitomēi*, Atena, Typois tes „Proodou”, **1871** (inv. 1850).
76. *Ī Melissa etoi Hrisoun Apanthisma*, Atena, Ek tēs Typographias K. Ralē, **1840** (inv. 1787).
77. Illero, I. M., *Ektēsis tou alēthous Orthodoxou Dogmatos ē Epitomos Thrēskēutikē Didaskalia*, Constantinopole, Ek tēs Typographias tou Ayiou Beredikhtou, **1852** (inv. 1762).
78. *Isokratous Logoi kai Epistolai, meta skholiōn palaiōn*, Paris, Ek tēs Typographias Phirminou Didotou, **1807** (inv. 1754).
79. *Kalliphonos Seirei* [Cântece religioase], Constantinopole, Typois S. Ignatiadou, **1859** (inv. 1852); exemplar cu însemnarea lui **Nichifor de Carpat**, în limba greacă, datată 1874.
80. Kalliphronos, B. D., *Egkebeiridion Ellēnikēs Grammatikēs ē Stoikheiodēs Tekhnologikon*, Constantinopole, Ek tōi Typographeiou tōu „Anatolikon Asteros”, **1866** (inv. 1724).
81. Kammereru, A. K., *Synopsis tēs Genikēs Istorias*, Atena, Ektēs Typographias Andreou Koromēla, **1850** (inv. 1722).
82. Kanellidou, G. I., *Egkebeiridion Ygieinēs*, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeion, **1858** (inv. 1845); exemplar cu semnătura: **Kentridis**.
83. *Khristomathia tēs Slabonikēs Glōssēs*, Constantinopole, En to Patriarkhikō Typographeio, **1852** (inv. 1836).
84. *Klimas tēs gallikēs glōssēs etoi Grammatikē Ephērmomenē didaskousa to lalein kai Graphein tēn Gallikēn Glōssan*, Smirna, Ek tis Typographias P. Markopolou, **1861** (inv. 1756).
85. Klrasousa, I., *Grammatikē tēs gallikēs glōssēs*, syntakhteisa pros khrēsīn ton gymnasion kai skholeion tēs Ellados, Atena, Ek tou Typographeion A. Koromēla, **1877** (inv. 1861).
86. Kommita, Ștefan, *Paidagogika mathēmata*/Syntedenta para Stephanou Kommēta, Pesti, **1828** (inv. 1810).

87. Kontogon, Konstantin, *Eyaggelikos Keryx*, Ekklēsiastikon Periodikon Syggramma, Ekdidomenon kata Mēna, Atena, Ek tou Typographeiou Io. Kassandreōs, **1864** (inv. 1777).
88. Kontogon, Konstantin, *Eyaggelikos Keryx*, Ekklēsiastikon Periodikon Syggramma, Ekdidomenon kata Mēna, Atena: Ek tou Typographeiou Io. Kassandreōs, **1865** (inv. 1776).
89. Kostis, N., *Egbeiridion Maieytikēs*, vol. II, Atena: Ek tou Typographeiou S.K. Blastou, **1849** (inv. 1759).
90. Kostis, N., *Egbeiridion Maieytikēs*, vol. II, Atena, Ek tou Typographeiou S. K. Blastou, **1849** (inv. 1807).
91. Kouzoure, Theodorou, *To Athinaikon koimēterion*, Constantinople, Ek tes Typographias Dionysiou Koromēla, **1851** (inv. 1829).
92. *Krēpis tou theōrētikou kai praktikou tēs Ekklēsiastikēs Mousikēs*, Constantinople, En tō Kata ta Patriarkheia Ellēnikō Typographeiō, **1842** (inv. 1800); exemplar cu semnătura: **Theodor Kentridis, 1939**.
93. Lavrentie, M., *Eisagōgē eis tēn philosophian*, Constantinople, Typois A. Koromēla kai P. Paspallē, **1858** (inv. 1833).
94. Lycurg, *Oratio in Leocratem*, Editio Stereotypa/edidit Carolus Scheibe, Lipsiae: In Aedibus B.G. Teubneri, **1895** (inv. 1826); exemplar cu semnătura: **Chiriac M. Chiriachide, 1950**.
95. Lucian din Samosata, *Opera*, vol. I colligat cu: vol. II, Lipsiae, Sumptibus et typis B.G. Teubneri, **1857, 1860** (inv. 1766).
96. Lucian din Samosata, *Opera*, Ex recognitione Caroli Iacobitz, vol. III, Lipsiae, Sumptibus et typis B.G. Teubneri, **1863** (inv. 1767).
97. Machiavelli, Nicolo, *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*, Ediția a 13-a, Firentze, G. Barbèra, Editore, **1900** (inv. 1866).
98. Mayrogordatou, D.M., *Ta Diati kai ta dioti ek tou gallikon*, Atena, Typois Kh. Nikollaïdou Philadelphēōs, **1850** colligat cu: *Protē Trophē tou Ygiou Anthropinou Noos*, Atena, **1851** (inv. 1838).
99. Miniati, Ilie, *Didakchai eis tēn Eliou Mēniatē*, Venetia, Ek tēs Ekklēsiastikēs Typographias tou Phoinikos, **1859** (inv. 1718).
100. Nicodim, *Eortodromion*, Venetia, En tē Typographia Nikolaou Gliki, **1836** (inv. 1752).
101. Nikolaou, Aygoustou, *Philosophikai meletai peri Khristianismou*, tom I, Ediția a 2-a, Kerkyra, Typographeion Ermēs Antoniou Terzakē, **1864** (inv. 1781).
102. Nikolaou, Aygoustou, *Philosophikai meletai peri Khristianismou*, tom II, Ediția a 2-a, Kerkyra, Typographeion Ermēs Antoniou Terzakē, **1864** (inv. 1782).

103. Nikolaou, Aygoustou, *Philosophikai meletai peri Khristianismou*, tom III, Ediția a 2-a, Kerkyra, Typographeion Ermēs Antoniou Terzakē, **1865** (inv. 1783).
104. Noël, M., *Apologhia Th. Pharmakidou*, Atena, Ek tis Tipographias Aggelou Aggelidou, **1840** (inv. 1808).
105. Noël, M., Chapsal, M., *Corrige des exercices français: sur l'orthographe, la syntaxe et la ponctuation*, a 48-a ed. revue et augmenté, Paris, Imprimerie de L. Martinet, **1858** (inv. 1871).
106. *Oi ellēnikoi kōdēkes*, tom II, Atena, Ek tes Typograph. G. Khartophylakos, **1844** (inv. 1770).
107. *Ō Ieros Nymphetōgos ē Omiliai peri tou Ierou Mysterion tou Gamou*, Constantinopole, Ek tēs Patriarkhikēs tou Genous Typographias, **1859** (inv. 1775).
108. *Ollendorphōu Nea Methodos Ephērmomenē eis tēn Gallikēn Glōssan*, [s.l.], Typois Dēmētriou Karakatsanē, **1870** (inv. 1725).
109. *Paignia ē poiematia diaphora*, Ekdotheita ypō Iosēf Magnētas, Smirni, Ek tēs Emporikēs Typographias Ē Iōsef, **1839** (inv. 1788); exemplar cu semnătura: **C. Chiriachide**.
110. *Pandektē tēs ieras eklēsiastikēs ymnodias tou olou eniayton*, tom I, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeiou, **1850** (inv. 1815); exemplar cu însemnări: **Theodor Kentridis, 1939-1940**.
111. *Pandektē tēs ieras eklēsiastikēs ymnodias tou olou eniayton*, tom II, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeiou, **1851** (inv. 1816).
112. *Pandektē tēs ieras eklēsiastikēs ymnodias tou olou eniayton*, tom III, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeiou, **1851** (inv. 1817).
113. *Pandektē tēs ieras eklēsiastikēs ymnodias tou olou eniayton*, tom IV, Constantinopole, Ek tou Patriarkhikou Typographeiou, **1851** (inv. 1818); exemplar cu semnătura: **Theodor Kentridis, 1939**.
114. Papadopoulou, Nikolaou, *O emporikos kodēx tēs gallias*, Viena, Ek tou Ellēnikon Typographeion de Khirspheld, **1817** (inv. 1853).
115. *Papistikōn eleghōn*, tom II, Ekdotheis ypō Ēlia Tantalidou, Constantinopole, Typois I. Lazaridou, **1850** (inv. 1793); exemplar cu semnătura: **Theodor Kentridis**.
116. *Peri tōn O, Ermēneutōn tēs Palaias Theias Graphēs*, tom I, Atena, Ek tēs Typographias P. B. Melakhourē kai Ph. Karaminē, **1844** (inv. 1732).
117. *Peri tōn O, Ermēneutōn tēs Palaias Theias Graphēs*, tom II, Atena, Ek tēs Typographias P. B. Melakhourē kai Ph. Karaminē, **1845** (inv. 1733).
118. *Peri tōn O, Ermēneutōn tēs Palaias Theias Graphēs*, tom III, Atena, Typois P. B. Melahourou kai Ph. Karampinou, **1847** (inv. 1735).

119. *Peri tōn O, Ermēneutōn tēs Palaias Theias Graphēs*, tom IV, Atena, Typois Ph. Karampinou kai K. Bapha, **1849** (inv. 1734).
120. *Pharmakidou antidoton*, Ekdedokhotos Jacobon Ieromonachon, En Constantinopolei en Athinais, **1852** (inv. 1837).
121. Pierre, Ch., *Deuxièmes Leçons de Langue Française*, Paris, Librairie Classique Paul Delaplane, [sec. XIX] (inv. 1872).
122. Platon, Mitropolitul Moscovei, *Orthodoxos didaskalia*, Kerkyra, Ek tēs Typographias tēs Kybernēseōs, **1827** (inv. 1797).
123. Platon, Mitropolitul Moscovei, *Orthodoxos Didaskalia etoi Synopsis tēs Khristianikēs Theologias*, Atena, Ek tēs Typographias Andreou Koromēla, **1851** (inv. 1719).
124. Plutarch, *Bion Parallilon*, tom I, Leipsia, **1837** (inv. 1830).
125. Polizoid, A., *Ta Geōgraphika meta tēs Istorias tōn Ethnōn*, tom I, Atena, Ek tou Typographeiou tēs Aygēs, **1859** (inv. 1780).
126. Polizoid, A., *Ta Geographika meta tēs Istorias tōn Ethnōn*, tom II, Atena, Ek tou Typographeiou tēs Aygēs, **1859** (inv. 1779).
127. Pouqueville, F. C. H., *Istoria tēs ellēnikēs epanastaseōs etoi ī anagennēsis tēs ellados*, tom I-II, Atena, Typographeion Anastasiou N. Trimē, **1890** (inv. 1855).
128. Pouqueville, F. C. H., *Istoria tēs ellēnikēs epanastaseōs etoi ī anagennēsis tēs ellados*, tom III-IV, Atena, Typographeion Anastasiou N. Trimē, **1890-1891** (inv. 1854); exemplar cu semnătura: **Kentridis**.
129. *Pragmateia*, Constantinopole, Tipois A. Koromila, **1860** (inv. 1805).
130. *Praktikēs Ēthikēs Istoridia*, Atena, Typois Antoniou Lamprinidou, **1867** (inv. 1757).
131. *Pros tas Ellinidas* (cf. p.3), [sec. XIX] (inv. 1772).
132. *Psalterion toi prophētou kai Basileos David*, Venetia, Ek tēs Ekklesiastikēs Typographias tou Phoinikos, **1853** (inv. 1795); exemplar cu semnătura: **Th. Kentridis**.
133. Pyrgou, N., *Paidagogikē Anorganos Gymnastikē*, Atena, Ek tou Typographeion S. K. Blastou, **1878** (inv. 1827); exemplar cu semnătura pe foaia de titlu: **Chiriac Stamatuadis**.
134. Pyrros, Dionisios, *Pharmakopoiia genikē*, Ediția I, Constantinopole, **1818** (inv. 1823).
135. *Rappi l'isa El Mesikhin akhdi Tzedidinini Giounani Lisanindan Tourk Lisanina Tertzoumesi* colligate, Istanbul, **1826** (inv. 1778).
136. Raptarkhou, Ioannou, *O Enastros Ouranos etoi Egkebeiridion Praktikēs Astronomias*, Constantinopole, Ek tou Typographeiou tēs „Eptalophou”, **1864** (inv. 1847).
137. Richebourg, Emile, *OYios*, tom I, Constantinopole, **1882** (inv. 1748).

138. Richebourg, Emile, *OYios*, tom III, Constantinopole, **1882** (inv. 1749).
139. S. K., *Istoria Ekklesiastikē*, Constantinopole, Ek tēs Typographias Ē Athēna, **1847** (inv. 1799); exemplar cu semnătura: **Kentridis Olimpia**.
140. Sakelariou, A. A., *Stoicheiōdēs geographia politikē, mathēmatikē kai physikē*, Atena, Typois P. A. Sakellariou, **1865** (inv. 1831).
141. Sarante, Arhigenos, *Igionomia ētoi kanones pros Diatērēsīn tēs Ygias*, Paris, **1841** (inv. 1842).
142. *Seira Anagnosm [...]* (fragm. foaie lipsă), Constantinopole, **1887** (inv. 1813).
143. *Simeioseis eis tous tou Dēmōsthenous*, Atena, **1849** (inv. 1784).
144. *Simeon Arhiepiskopou Thessalonikēs ta Apanta eis ex merē diairethenta en eis periebhontai*, Ekdosis Nea, Venetia, Ek tēs Ellenikes Typogr. tou Phoinikhos, **1863** (inv. 1856).
145. *Spartion entriton*, Ekdosis deytera, Moscova, En tes Typographia Aygousou Semenoph, **1838** (inv. 1821).
146. Stamatiade, Dimitrie, *Philosophia tēs physikēs istorias*, Constantinopole, Ek tēs Typographias Ē Athēna, **1846** (inv. 1786); exemplar cu semnătura **Theodor Kentridis**.
147. Stamatiadou, E. J., *Istoriķē perigraphē tou en Konstantinopolei noou tēs Agias Sophias*, Atena, Typois A. Ktena kai P. Soutsas, **1865** (inv. 1851).
148. *Stoikheiodēs didaskalia tēs praktikēs pisteos*, Constantinopole, Ek tēs Patriarkhikēs Touienous Typographias, **1859** (inv. 1794).
149. Strabon, *Geographica*/recognovit Augustus Meineke, vol. I, Lipsiae, Sumptibus et tipis B. G. Teubneri, **1852** (inv. 1864).
150. Strabon, *Geographica*/recognovit Augustus Meineke, vol. II, Lipsiae, Sumptibus et tipis B. G. Teubneri, **1853** (inv. 1863).
151. Strabon, *Geographica*/recognovit Augustus Meineke, vol. II, Lipsiae, Sumptibus et tipis B. G. Teubneri, **1853** (inv. 1865).
152. Strabon, *Geographica*/recognovit Augustus Meineke, vol. III, Lipsiae, Sumptibus et tipis B. G. Teubneri, **1853** (inv. 1862).
153. *Symboulē triōn Episkopōn*, London, Printed for W. Truthlover, **1820** (inv. 1785).
154. *Tēs kainēs Diathēkēs Apanta*, Kantabrigia, Ek Typographeiou Pittikou, **1851** (inv. 1771).
155. *Tēs Kainēs Diathēkēs Apanta*, En Athēnais kai Kōnstantinoupolei, Dapanē tēs Bretanikēs Biblikēs, **1880** (inv. 1764).
156. Testebid, Adolphou, *O iatros tou emporikou nautikou*, Khios, Ek tes Typographias K. M. Prokidou, **1872** (inv. 1848).
157. *Tōn Spetsiōtikōn*, tom 2, [sec. XIX] (inv. 1792).

158. *Tou en Aghiois patros Ēmōn Grigoriou Arkhiepiskopou Thessalonikēs tou Palama*, Atena, Typois Ph. Karampinē kai K. Bapha, **1861** (inv. 1760).
159. Tucidide, *Eisagōgē eis ton Thoukydidēn* /Ekdotheisa ypò Ath. S. Rousopoulou, Atena, Ek tou Typographeiou tēs Lakōnias, **1861** (inv. 1834).
160. Virgile, *Les Géorgiques* /publiés par Paul Lejay, Paris, Imprimerie Lahure, Librairie Hachette, **1926** (inv. 1745); exemplar cu semnătura: **Theodor Kentridis**.
161. Vulgaris, Evghenie, *Adoleschia philotheos*, tom II, **1801** (inv. 1809).
162. Xenophon, *Extraits de la Cyropédie*/publié avec un avertissement, un avant-propos des sommaires, des notes et un lexique par Jules Petit Jean, Deuxième édition, Paris, Librairie Hachette et C-ie, **1891** (inv. 1746).
163. Xenophon, *Opere*, tom V: *Oeconomicus Apologia Socratis Convivium* colligat cu: tom VI: *De Republica*, Editio Stereotypa/ curante C.H. Weise, Lipsiae, Sumptibus et typis Caroli Tauchnitii, **1828** (inv. 1744); exemplar cu semnătura: **Marula Chiriachidou**.

Lexicoane și dicționare

164. Alberbi, François Villeneuve de, *Dictionnaire français-italien*, tom I, Ediția a 4-a, A Venise, Chez Thomas Bettinelli, **1798** (inv. 200); exemplar cu ștampila *ex-libris* și însemnarea sculptorului Vasile M. Chiriachide pe foaia de gardă: “Cându-o dată din întâmplare această foaie se va răscoli, în Firentze nu voi mai fi. 22/XI/1904, Vasili M. Chiriachide”. Mai mult, la începutul și la sfârșitul volumului artistul a lăsat unele crochiuri și un bust ce pare a fi autoportret (Fig. 5).
165. Kouma, Konstantinou M., *Lexicon*, tom I (A-L), Viena, Ek tes Tipographias Antoniou Aykotlou, **1826** (inv. 1858).
166. *Lexicon tēs italikēs-glossēs*: Epexergasthen para Spyridōnos Blantē, Venetia, Para Nicolao Glikei, **1838** (inv. 1812); exemplar cu semnătura: **Vasile Chiriachide, 12 august 1902**.
167. *Lexicon tēs Elēnikēs Glōssēs Epitomōn*, tom II (Θ-Π), Atena, Ek tēs Tipographias tou ekdōtou Konstantinou Gkarpola, **1839** (inv. 1736).
168. *Lexicon tourkoellinikon*, [sec. XIX] (inv. 1824).
169. Vyzantiou, Scarlatos D., *Lexicon ellino-gallikon* colligat cu: *Dictionnaire français-grec*, Ekdosis deytera [Ediția a 4-a]/Ekdothes de dapanais Andreou Koromela Stereotypos, Atena, Ek tōu Typographeiou Andreou Koromēla, **1856** (inv. 1737); exemplar cu semnături de posesor: **Marula Kentridis și Theodor Kentridis, 1934**.

170. Vyzantiou, Scarlatos D., *Lexicon ellēno-gallikon*, Ekdosis deytera [Ediția a 4-a]/Ekdothes de dapanais Andreou Koromela Stereotypos, Atena, Ek tōu Typographeiou Andreou Koromēla, **1856** (inv. 1859).
171. Vyzantiou, Scarlatos D., *Lexicon gallo-ellenikon*, Ekdosis deytera [Ediția a 4-a]/Ekdothes de dapanais Andreou Koromela Stereotypos, Atena, Ek tōu Typographeiou Andreou Koromēla, **1856** (inv. 1860).

Periodice

172. *Almanahul școlarilor*, București, Editura Socialistă, **1947** (inv. 1743).
173. *Nautika Hronika*, [sec. XX] (inv. 1750).
174. *Revista teologică: Revistă ecleziastică săptămînală*, Iași, Tipo-Litografia H. Goldner, **1883-1884**: An I, nr. 1-52 (inv. 1751); exemplar cu semnătura **Theodor Kentridis**.

Așadar, Colecția Ioan Olimpia cuprinde cărți de cult, manuale școlare grecești, precum și tratate sau scrieri din diverse domenii: literatură, lexicologie, filosofie, istorie, geografie etc. Sunt ediții rare din Sofocle, Cicero, Titus Livius, Machiavelli, Evghenie Vulgaris ș.a., ceea ce arată deschiderea și nivelul ridicat de cultură atât al mitropolitului Nichifor de Carpat, cât și al membrilor familiei Stamatuadis-Chiriachide.

Donația Ioan Nicolae (1994)

În 1994, Ioan Nicolae și Chiriachide (Topoleanu) Elena, tot nepoți ai sculptorului, donează muzeului nostru numeroase documente, cărți poștale, fotografii, corespondență, desene și schițe pe foi volante, toate rămase de la artistul Vasile Chiriachide, care, în ultimii ani ai vieții, a lucrat în atelierul propriu din Tulcea. Ioan Nicolae este soțul Olivieiei Kentridis (Ioan), iar Elena Chiriachide, căsătorită Topoleanu, este fiica lui Nichifor Chiriachide (1894-1974) - frate mai mic al sculptorului.

Pentru reconstituirea faptelor relatate în acest material am precizat că ne-au ajutat și datele cu privire la persoanele care au făcut aceste donații, date cuprinse în actele de donație nr. 1241/20 mai 1994, respectiv nr. 1283/27 mai 1994.

Multitudinea și diversitatea documentelor oferite de Ioan Nicolae ne obligă să le prezentăm cantitativ, grupate pe anumite criterii pe care noi le considerăm oportune în cazul de față.

1. Corespondența în limba greacă

- 12 cărți poștale simple, circulate, datate între anii 1910-1926, cu text în limba greacă pe fața verso, iar pe fața recto destinatarul (uneori V. M. Chiriachide) (Fig. 6).

- 6 scrisori, din care una însoțită de plic.

2. Corespondența în limba italiană

- 4 telegrame.

- 7 cărți poștale.

- 6 scrisori, din care una cu plic.

- o carte de vizită a artistului, cu plic de expediție.

3. Corespondența cu artistul Raffaello Romanelli

Profesorului Raffaello Romanelli, de la Institutul de Belle Arte din Florența, Vasile Chiriachide i-a purtat o adâncă prietenie și respect tot restul vieții.

- 12 scrisori, din care 4 cu plic (Fig. 7).

- 5 telegrame (Fig. 8).

4. Corespondența în limba română

- 7 scrisori. Dintre acestea, una este adresată directorului Casei Școalelor prin care Vasile Chiriachide (aflat la Florența) solicită o bursă de studii, 1910, 2 p.

- un document emis de Administrația Casei Școalelor, prin care i se refuză lui Vasile Chiriachide solicitarea de mai sus.

- 9 cărți poștale. O carte poștală simplă, cu circulație în anul 1910, i-a fost expediată lui Vasile Chiriachide la Florența de către fratele său mai mare, Chiriac. Pentru frumusețea exprimării, cât și pentru conținut transcriem acest mesaj: „Tulcea, 15 martie 1910. Dragă Vasilescule, Am primit cărțile tale poștale și Livretul pe care l-am vizat în regulă, cauza că nu ți-am răspuns până în prezent este că am multe buclucuri pe capul meu, cred că nu mai este nevoie ca să ți le scriu. Theodor a părăsit garnizoana stabilindu-se în capitală acum de curând. Bătrânul tău tată mi se pare că este în județ și strânge vinuri cu niște perciunați. Acasă sunt cu toți bine. Altceva nu mai am ce-ți scrie decât că a încetat din viață vecinul nostru Leonida Sterea. Al tău frate, Chiriac” (Fig. 9).

Menționăm aici și o altă carte poștală ilustrată documentară, expediată din Tulcea la 25 aprilie 1926: *Dezvelirea bustului Spîru Haret*, Editura Librăriei D. P. Maloskitsky, Tulcea (fața verso, stânga, orizontal). Evenimentul a avut loc la 11 octombrie 1923, în Parcul Mircea de pe malul Dunării (Fig. 10).

5. Corespondența referitoare la lucrări și concursuri

- un document: Proces-Verbal al Concursului pentru ridicarea bustului lui Alfons Saligny.

- o foaie volantă cu schițe și date referitoare la concursul pentru ridicarea aceluiași bust (Fig. 11).

- 2 scrisori cu privire la executarea bustului lui Alfons Saligny, expediate sculptorului din București, la 27 decembrie 1912 și la 9 mai 1913 (Fig. 12).

Bustul lui Alfons Saligny (1853-1903) este amplasat în curtea vechii Politehnici din București.

6. Acte de achiziții materiale și transport: 7 buc.

7. Cărți de vizită: 15 buc.

8. Legitimăție Institutul de Belle Arte Florența, nr. 111. (Fig. 13).

9. Certificat eliberat de Institutul de Belle Arte Florența, pe numele artistului (document deteriorat).

10. Bilet de voie pentru caporal Vasile Chiriachide din Regimentul Tulcea nr. 33, iulie 1913.

11. Fotografii de familie: 9 buc.

Între acestea, menționăm două fotografii – *Vasile Chiriachide cu tatăl și fratele său Teodor*, [post 1900], Stabilimentul Fotografic S. Korne București și *Vasile Chiriachide în timpul stagiului militar*, [1913] (Fig.14).

12. Carte poștală ilustrată (fără circulație): *Vasile Chiriachide în atelier*, [post 1922], Tulcea. Pe fața verso: *Amintire. Unchiul meu V. Kiriachide la lucru*, mențione făcută de Teodor Kentridis (Fig. 15). Sculptura la care lucrează artistul este un vultur care seamănă cu efigia vulturului amplasat în anul 1900 alături de statuia dorobanțului, finalizându-se astfel Monumentul Independenței Tulcea, conform planurilor lui George Vasilescu și ale sculptorului Constantin Bălăcescu. Monumentul a fost distrus în timpul primului război mondial, fiind refăcut parțial abia în anul 1935¹⁷. Marcat probabil de starea monumentului, sculptorul Vasile Chiriachide a realizat macheta acestui element sculptural, vulturul, gândind chiar un nou monument dedicat Dobrogei.

13. Diverse schițe și crochiuri realizate de Vasile M. Chiriachide: 10 foi volante (Fig. 16).

¹⁷ Paul Rezeanu, *Istoricul a două monumente din Tulcea: independenței și al primului monument al lui Mîrcea cel Bătrân*, în „Peuce”, 6, 1977, p. 355-356.

Donația Topoleanu Chiriachide Elena (1994)

Urmând exemplul vărului său, Elena Topoleanu Chiriachide, nepoata de frate a sculptorului, donează ICEM Tulcea câteva documente și fotografii care completează personalitatea artistului Vasile Chiriachide.

1. Diplomă de încetățenire pentru locuitorii din județele Constanța și Tulcea, eliberată domnului Vasile Chiriachide, Nr. 30251/2 mai 1912 (Fig. 17).

2. Cărți poștale documentare

- 2 cărți poștale semiilustrate, sepia, editate în Italia (Cartolina Postale Italiana, pe fața verso) și dateate [1912-1913]. Una îl prezintă pe artist în picioare, cealaltă bust (Fig. 18).
- carte poștală ilustrată cu două portrete, probabil din familie, expediată din Tulcea la 2 iulie 1911 lui Vasile Chiriachide la Florența, cu mesaj în limba greacă.
- carte poștală artistică reprezentând bustul lui Ștefan cel Mare, datată [1917-1918]. Această operă a artistului este amplasată în curtea Muzeului Militar Central.

3. Fotografii cu două dintre lucrările sale

- *Amplasarea bustului lui Spiru Haret*, [octombrie 1923], Foto Lux Tulcea (Fig. 19).
- *Soldat cu baioneta*, o sculptură-proiect pentru un monument dedicat Dobrogei (Fig. 20).

Colecția Moraru-Rochian Cornelia (2003)

Doamna Cornelia Ioan (căsătorită Moraru-Rochian), fiica Olimpiei Ioan (Kentridis), este cea care ne oferă, în anul 2003, poate ultimele cărți de valoare din biblioteca familiei Chiriachide. Printre cele 20 de volume în limba neogreacă, menționăm ediția *Noului Testament* [Tēs Kainēs Diathēkēs], imprimată la Veneția în 1745, cea mai veche din această colecție. Restul sunt tipărituri grecești din secolul al XIX-lea, între care *Gramatica limbii latine* [Grammatikē tēs Latinikēs Glōssēs] (1851), *Lexicon elen-francez* [Lexikon eis to arkhaion Ellēnikou kai to Gallikon Glōssan] (1857), *Lexicon grec-englez* [Lexikon eis to arkhaion Ellēnikou kai to Agglikēn Glōssan] (1858). În ceea ce privește proveniența acestor cărți, doamna Cornelia Moraru-Rochian ne-a confirmat că i-au rămas de la mama dânsiei. În calitate de strănepoată a sculptorului Vasile Chiriachide, doamna nu ne-a oferit noi lămuriri, cu atât mai puțin despre mitropolitul Nichifor de Carpat.

*

* *

Considerăm că demersul nostru clarifică anumite aspecte legate de sculptorul Vasile M. Chiriachide, de ierarhul Nichifor de Carpat cât și de legăturile acestuia cu familia Stamatuadis-Chiriachide, iar prin publicarea integrală a Colecției Ioan Olimpia, lămurirea faptului că o mare parte din aceste cărți i-au aparținut lui Nichifor de Carpat.

După 1893, biblioteca a rămas în casa de pe strada Orientului nr. 2, în grija urmașilor lui Meletios și ai Peresterei Stamatuadis, peste ani ocupându-și locul binemeritat în cadrul colecției de carte veche a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea.

Nu excludem posibilitatea ca noi informații să completeze, pe viitor, această pagină de istorie tulceană de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din primele decenii ale secolului XX.

Fig. 1. Proveniența colecțiilor speciale venite din partea unor nepoți de frați ai sculptorului Vasile M. Chiriachide.

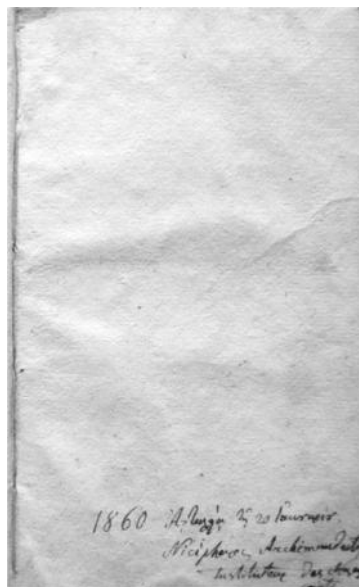

Fig. 2. Teophil Coridaleu, *Ectesis peri Epistolion tipon* [Cuvântări], Halle, En tē Typographia Baer, 1768; cu semnătura Arhimandritului Nichifor, 1860 (colecția Ioan Olimpia).

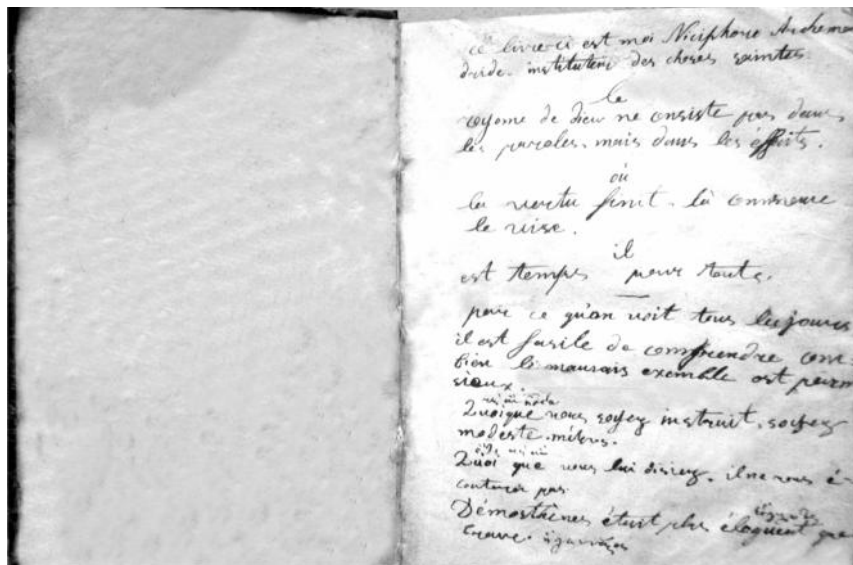

Fig. 3. *Eklogē Ellēnikōn Mathēmatōn* [Carte de învățături grecești], București, Ek tou Typographeiou Eliadou kai Khrisidou, 1838; cu însemnare de posesor Arhimandrit Nichifor, nedată (colecția Ioan Olimpia).

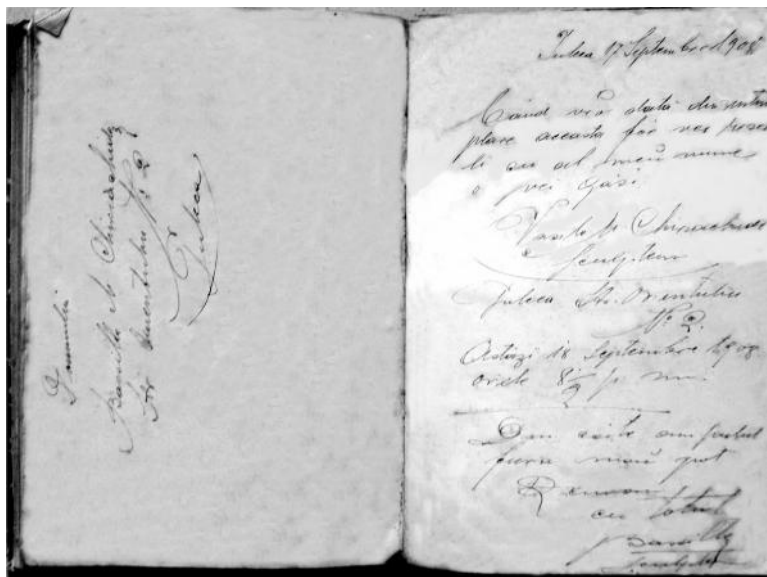

Fig. 4. Berthelin de Troyes, J. B., *Leçons élémentaires de comptabilité et de tenue des livres, accompagnées de 13 tableaux lithographiés ou résumé du cours gratuit[...]*, Paris, Chez Firmin Didot Frères, Libraires-Éditeurs, 1838; cu însemnarea sculptorului Vasile M. Chiriachide, 1908 (colecția Ioan Olimpia).

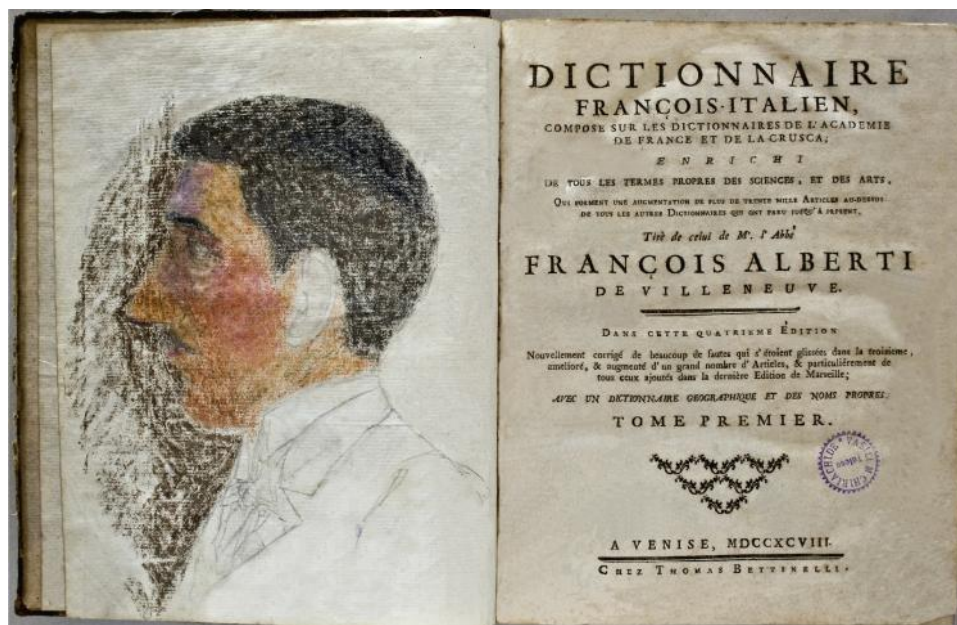

Fig. 5. Alberbi, François Villeneuve de, *Dictionnaire françois-italien*, tom I, Ediția a 4-a, A Venise, Chez Thomas Bettinelli, 1798; cu autoportret și ștampila *ex-libris* Vasile M. Chiriachide (colecția Ioan Olimpia).

Fig. 6. Corespondență în limba greacă a sculptorului Vasile M. Chiriachide (donația Ioan Nicolae).

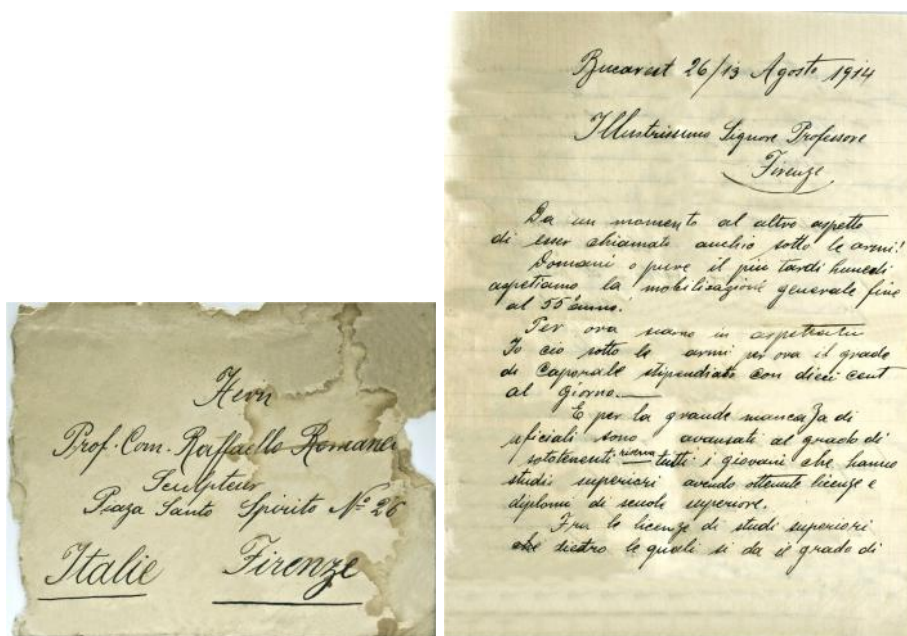

Fig. 7. Scrisoare cu plic, expediată sculptorului Raffaello Romanelli, 1914 (donația Ioan Nicolae).

TELEGRAMĂ

D.

chiriakide 37 grivitei bucarest -

CERNAUTZ I

de firenze 4.-268 18 13.18/43- cl. cuv. data ora m. timpul
data ora m. timpul

telegrafato protopopescu imponendo architettura visione disegno tuoi tu

presentai nuovamente hanno sbagliato scrivo .- romanelli +

p. Confermato,

TELEGRAMĂ

n

No. 338-

rp 10- basile chiriakide

grivitei 37 bkr

CERNAUTZ II

Prezent: firenze 4+121 41.6.16, cl. cuv. data ora m. timpul
Transm. data ora m. timpul

,= fai sospendere ogni lavoro architetto o tomat hanno

sbagliato montatura guardino pianta perdio parti laterali hanno

meno rastremazione che fronte e dietro causa modinatura che

deve avere meno aggetto sui lati spedisco disegno telegrafami

.- romanelli .-

Fig. 8. Telegramme în cadrul corespondenței cu artistul Raffaello Romanelli (donația Ioan Nicolae).

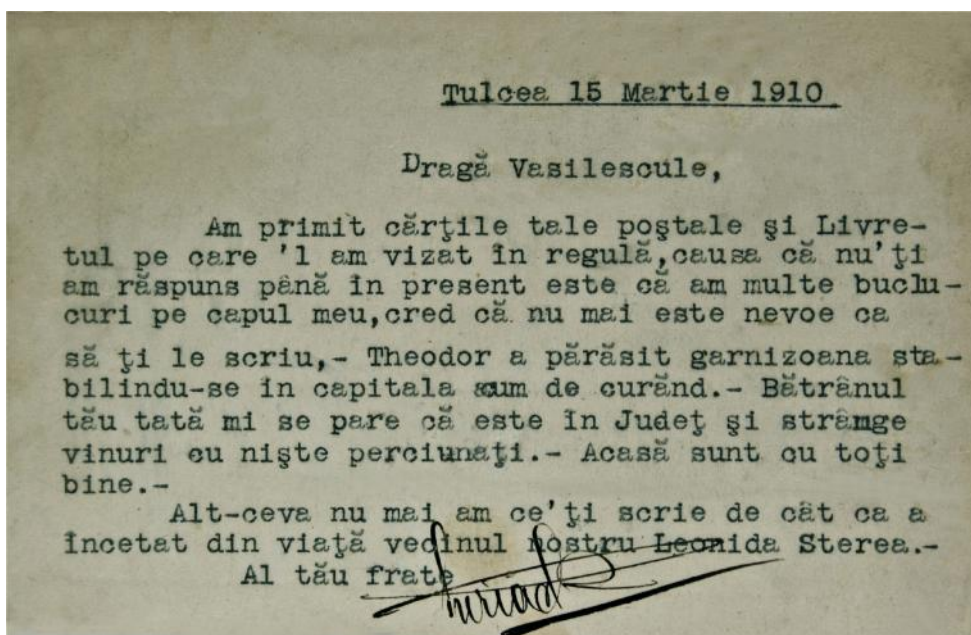

Fig. 9. Carte poștală expedită lui Vasile Chiriachide la Florența, 1910 (donația Ioan Nicolae).

Fig. 10. Carte poștală ilustrată: Dezvelirea bustului Spiru Haret, 11 octombrie 1923 (donația Ioan Nicolae).

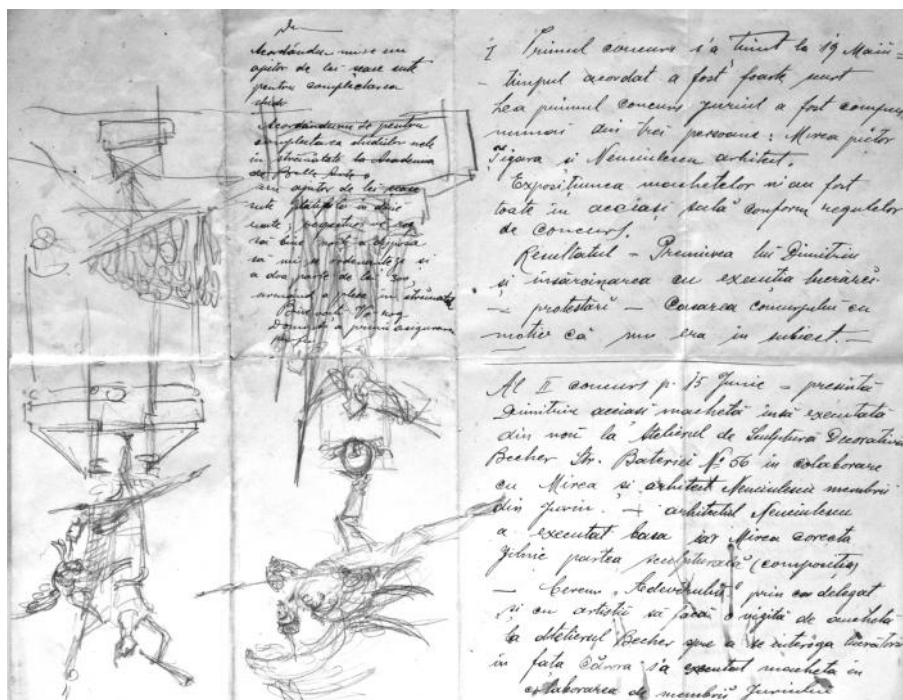

Fig. 11. Foaie volantă cu schițe și date referitoare la concursul pentru ridicarea bustului lui Alfons Saligny (donația Ioan Nicolae).

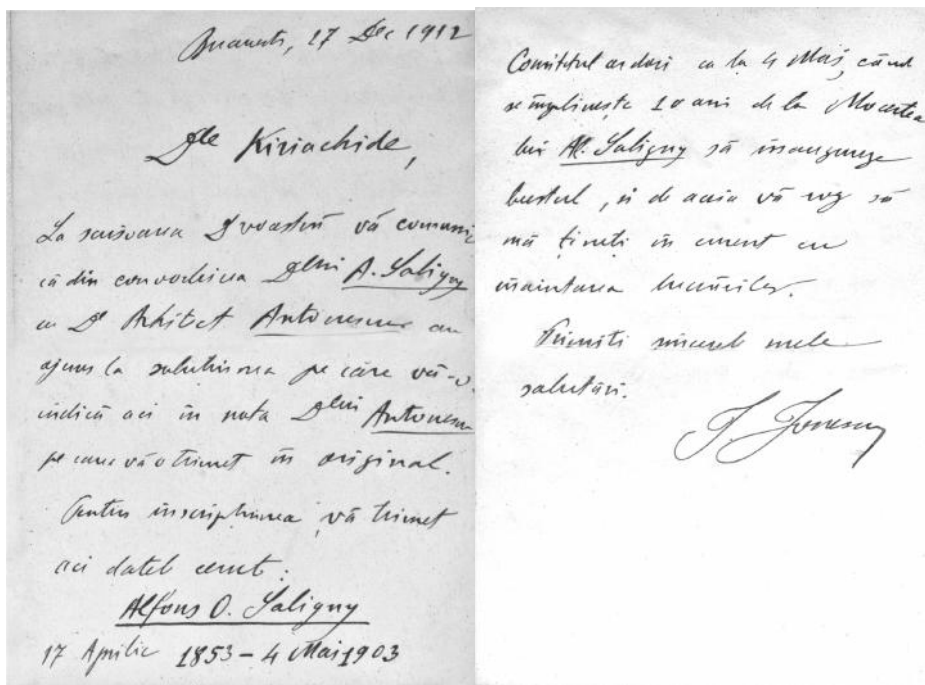

Fig. 12. Scrisoare cu privire la executarea bustului lui Alfons Saligny, expediată din București lui Vasile Chiriachide la 27 decembrie 1912 (donația Ioan Nicolae).

Fig. 13. Legitimă Institutul de Belle Arte Florența, nr. 111, 1911-1912 (donația Ioan Nicolae).

Fig. 14. Fotografii de familie: *Vasile Chiriachide cu tatăl și fratele său Teodor*, [post 1900]; *Vasile Chiriachide în timpul stagiului militar*, [1913] (donația Ioan Nicolae).

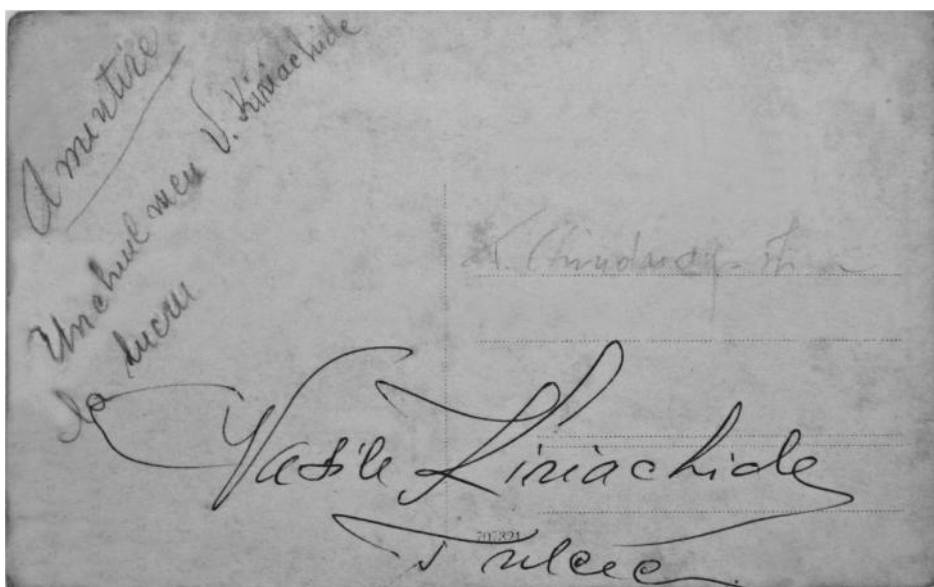

Fig. 15. Carte poștală ilustrată: *Vasile Chiriachide în atelier*, [post 1922]
(donația Ioan Nicolae).

Fig. 16. Schițe și crochiuri realizate de Vasile Chiriachide (donația Ioan Nicolae).

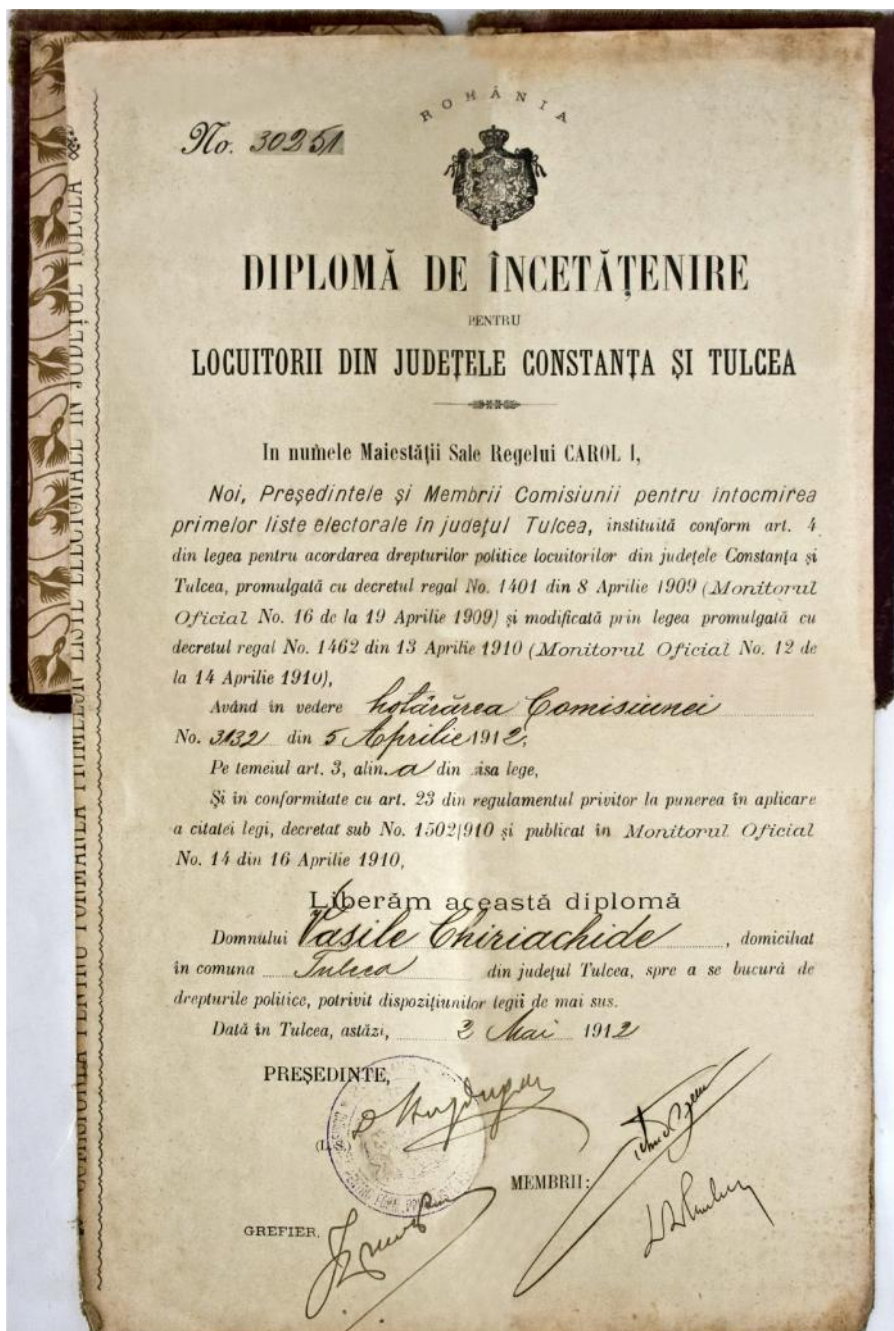

Fig. 17. Diplomă de încetățenire pentru locuitorii din județele Constanța și Tulcea, eliberată domnului Vasile Chiriachide, Nr. 30251/2 mai 1912 (donația Topoleanu Chiriachide Elena).

Fig. 18. Cărți poștale semiilustrate, editate în Italia și datate 1912-1913 (donația Topoleanu Chiriachide Elena).

Fig. 19. Fotografia *Amplasarea bustului lui Spiru Haret*, [octombrie 1923], în prezența artistului (donația Topoleanu Chiriachide Elena).

Fig. 20. Fotografia *Soldat cu baioneta*, o sculptură-proiect pentru un monument dedicat Dobrogei (donația Topoleanu Chiriachide Elena).